

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації
Льошенко Олени Юріївни на тему «Реалізація права на справедливий суд
у кримінальному провадженні України», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Рецензенти, призначені Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: професор кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, доцент, Торбас Олександр Олександрович та доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук, доцент Владлена Костянтинівна Волошина, розглянули дисертацію на наукові публікації, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації Олени Юріївни Льошенко, а також за результатами фахового семінару, проведеного **15 листопада 2021 року**.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до ст. 3 Конституції України зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії, а утвердження та забезпечення цих прав та свобод є головним обов'язком держави. Відтак, розбудова України як демократичної, правової держави має базуватися на неухильному дотриманні основоположних прав і свобод людини, забезпеченні законності та верховенстві права. Одним із таких надзвичайно важливих і пріоритетних прав, яке гарантовано не лише на рівні національного законодавства, а й загальновизнаними міжнародно-правовими актами у сфері захисту прав і свобод людини, є право на справедливий суд.

Забезпечення вказаного права є необхідною умовою визнання України повноцінним членом європейського правового простору. Тим часом, правозастосовна практика реалізації права на справедливий суд у кримінальному процесі України свідчить про існування низки законодавчих недоліків і прогалин, що призводить не лише до його порушення, а й інших прав, свобод та законних інтересів людини. Наочним свідченням зазначеного є значна кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з приводу порушення права на справедливий суд. Водночас, ураховуючи міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна з часу ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – КЗПЛ), актуальним залишається питання щодо приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних актів, якими гарантовано реалізацію права на справедливий суд у кримінальному процесі.

Проблематика реалізації права на справедливий суд завжди викликала живий науковий інтерес, з огляду на що різноманітні її аспекти досліджувалися представниками різних галузей юридичної науки. Серед вітчизняних правників означеній тематиці присвятили свої праці Ю. П. Алєнін, О. А. Банчук, Г. І. Бережанський, Н. М. Грень, І. В. Глов'юк, І. М. Жаровська, С. М. Зеленський, О. І. Коровайко, У. З. Коруч, О. Л. Котович,

Д. Є. Крикливець, О. П. Кучинська, О. В. Лемак, А. В. Лужанський, С. В. Лунін, Л. М. Лобойко, Ю. М. Мирошніченко, О. М. Овчаренко, М. А. Погоросцький, О. Б. Прокопенко, Н. Ю. Сакара, Н. П. Сиза, Р. С. Сопільник, С. В. Степанова, О. С. Ткачук, Е. Л. Трегубов, Т. І. Фулей, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та інші.

Вагомий вклад у розвиток правової науки з дослідженого питання зробили і зарубіжні науковці, серед них варто відзначити Давідаса Віткаускаса, Григорія Дічкова, Кертіса Добблера, Джеремі Макбрайда, Джона Ролза, Мікеле де Сальвіа тощо.

Високо оцінюючи здобутки цих та інших вчених, все-таки доводиться констатувати, що до цього часу проблеми реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні не піддавались комплексному теоретичному аналізу. Натомість, зважаючи на конвенційне значення цього права, вивчення піднятого питання є надзвичайно важливим як з доктринальної позиції, так і з погляду правозастосовної діяльності. Крім того, про перспективність наукового пошуку в цьому напрямі також свідчать ті неузгодженості й прогалини, що містяться в кримінальному процесуальному законодавстві України, які негативно позначаються на реалізації права на справедливий суд у практичній площині. Зазначене потребує критичного аналізу та розробки нових підходів щодо вдосконалення механізму забезпечення реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні, що зумовлено особливостями та правовою природою цього права.

Таким чином, в умовах євроінтеграційних процесів, реформування та приведення національного законодавства у відповідність до вимог міжнародно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини, проведення комплексного дослідження щодо реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні є цілком виправданим і доцільним. Все це свідчить про актуальність обраної теми дисертації, що й обумовило її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» «Удосконалення сучасного кримінально-процесуального законодавства та забезпечення його ефективності в умовах правової реформи» на 2011-2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 рр. (ДРН 0110U00671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 рр. (ДРН 0116U0184). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол №5 від 19.03.2018).

Мета і завдання дослідження. Відповідно до встановленого об'єкта (правовідносини, що виникають у сфері правового регулювання права на

справедливий суд у кримінальному провадженні) і предмета дисертації (реалізація права на справедливий суд у кримінальному провадженні), її метою є отримання нових результатів у вигляді наукових висновків, спрямованих на оптимізацію реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення положень КПК України та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

- здійснити аналіз стану наукової розробленості проблем реалізації права на справедливий суд у кримінальному процесі;
- дослідити поняття та структуру права на справедливий суд у кримінальному провадженні;
- проаналізувати доступ до правосуддя як складову права на справедливий суд;
- виявити характерні ознаки незалежності та неупередженості суду в кримінальному провадженні;
- встановити специфіку забезпечення гласності та відкритості судового провадження;
- визначити процесуальні особливості забезпечення розумних строків як гарантії реалізації права на справедливий розгляд і вирішення справи;
- розкрити проблемні питання, що стосуються змагальності сторін кримінального провадження, та запропонувати можливі шляхи їх усунення;
- розкрити порядок оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності як складової права на справедливий суд;
- сформулювати науково обґрунтовані висновки і пропозиції, спрямовані на усунення неузгодженостей та суперечностей щодо реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання зумовлених нею завдань в роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких обумовлений особливостями об'єкту та предмету дослідження. Звернення до діалектичного методу забезпечило поглиблення понятійного апарату, що стосується предмету дослідження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1). Використання системно-структурного методу дало можливість дослідити внутрішню побудову механізму реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні, а також встановити взаємозв'язок між складовими елементами цього права (розділи 2, 3). За допомогою методу системного аналізу виявлено колізії та прогалини в кримінальному процесуальному законодавстві України, а також сформульовано конкретні пропозиції щодо їх подолання (розділи 2, 3). Статистичний метод використано при узагальненні статистичних даних і матеріалів практики з питань реалізації дослідженого права (підрозділи 2.1, 3.1, 3.3). Порівняльно-правовий метод застосовувався у процесі порівняння норм міжнародно-правових актів, практики ЄСПЛ та національного законодавства (у всіх розділах). З метою отримання достовірних і об'єктивних результатів дослідження усі методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Достовірність та обґрунтованість здійсненого дослідження підтверджується *емпіричною базою*, яку складають: рішення ЄСПЛ, що

стосуються права на справедливий суд, інтерпретаційні акти вищих судових інстанцій України, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, матеріали слідчо-прокурорської практики, а також власний досвід роботи автора.

Нормативну основу наукового дослідження становлять норми Конституції України, міжнародно-правових акти у сфері правового регулювання права на справедливий суд, вітчизняне та зарубіжне законодавство, практика ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України та Верховного Суду.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі конституційного, міжнародного, кримінального, кримінального процесуального права та інших юридичних наук.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, в тому, що з часу прийняття КПК України 2012 року дисертація є першою в науці кримінального процесуального права комплексною працею, яка присвячена реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

уперше:

- аргументовано позицію про необхідність в положеннях ст. 2 КПК України передбачити, що забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду має здійснюватися у розумні строки, а ухвалені судові рішення мають бути законними, обґрунтованими і вмотивованими;

- запропоновано гарантії доступу до правосуддя поділяти на дві групи: загальні (передбачені в міжнародно-правових актах) та спеціальні (закріплені в національному кримінальному процесуальному законодавстві);

- доведено необхідність передбачити в КПК України обов'язок суду апеляційної інстанції витребувати резервну копію технічного запису судового провадження в суді першої інстанції, що, за умови його наявності та справності, унеможливить проведення повторного судового розгляду в суді першої інстанції;

- визначено та розкрито процесуальний механізм реалізації положення ч. 6 ст. 28 КПК України щодо забезпечення здійснення кримінального провадження в розумні строки;

- враховуючи відсутність процесуального механізму захисту прав під час підготовчого провадження щодо порядку розгляду заперечень на ухвали слідчого судді, запропоновано закріпити право на оскарження ухвали слідчого судді про обшук, огляд житла чи іншого володіння особи на досудовому розслідуванні, та дій слідчого, прокурора в ході виконання ухвали, у зв'язку з чим сформульовано зміни до ч.1 ст. 303, ч.1 ст. 309 КПК України;

удосконалено:

- понятійно-категоріального апарату, що стосується предмету дослідження, зокрема, такі поняття як: «право на справедливий суд», «розумний строк» тощо;

- законодавче положення щодо визначення граничних меж розумних строків, які не повинні перевищувати встановлених строків давності

притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

– наукові погляди про необхідність визначення процесуального порядку оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора на підготовчому провадженні, зокрема, пропонується передбачити у КПК України: 1) учасників, які мають право подавати скарги у підготовчому провадженні; 2) строки подання скарги; 3) порядок розгляду скарги судом під час підготовчого провадження; 4) правові наслідки розгляду скарги.

набуло подальшого розвитку:

– наукові погляди щодо структуризації права на справедливий суд;
– позиція про необхідність зміни законодавчого підходу до функціонального призначення слідчого та керівника органу досудового розслідування та наділення їх функцією розслідування, замість обвинувачення;
– наукова позиція щодо доцільності доопрацювання законодавчих норм, що регулюють змагальність у кримінальному провадженні, зокрема, задля того, щоб вони були не декларативними, а реально діючими.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до КПК України стосовно реалізації права на справедливий суд;

– *правозастосовній діяльності* – під час процесу формування судової практики з питань забезпечення реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні;

– *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, відповідних розділів підручників, навчальних посібників із навчальної дисципліни «Кримінальний процес».

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено та схвалено на фаховому семінарі кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення, висновки, пропозиції дисертаційної роботи доповідалися автором і обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: III Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій Дню науки України, «Становлення та розвиток наукових досліджень» (м. Київ, 18-19 травня 2018 р.); круглому столі, присвяченому «Тижню права», «Актуальні проблеми оперативно - розшукової діяльності та використання спеціальної техніки» (Дніпро, 6 грудня 2018 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правової науки в сучасних умовах» (16 травня 2019 р.); науково-практичній конференції до Міжнародного дня освіти «Правова освіта: науковий погляд молодих вчених» (м. Київ, 24 січня 2020 р.).

Публікації. Результати дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в 16 наукових публікаціях, серед яких 4 наукових статті у вітчизняних виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань, 2 наукові статті у зарубіжному науковому правовому виданні іншої держави, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 2 публікації, в яких додатково висвітлено результати

дисертації. Додатково положення дослідження відображено у 8 тезах виступів на всеукраїнських та міжнародних.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Наукові статті, у яких опубліковано основні результати дисертаційного дослідження:

1. Льошенко О. Ю. Проблемні питання оскарження ухвал слідчого судді. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22). Т. 5. Ч.2. С. 140- 144.
2. Льошенко О. Ю. Актуальні питання забезпечення розумних строків у кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 4. С. 253-258.
3. Льошенко О. Ю. Окремі питання забезпечення гласності та відкритості судового провадження. *Юридична наука*. 2019. № 1 (91). С. 327- 335.
4. Льошенко О. Ю. Щодо тлумачення поняття права на справедливий суд: кримінальний процесуальний аспект. *Юридична наука*. 2019. № 2 (92). С. 351- 358.
5. Lyoshenko O. Analysis of scientific research dedicated to the exercise of the right to a fair trial in the criminal procedural law of Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 6/2. P. 209-214. (Словацька Республіка).
6. Льошенко О. Ю. Незалежність та неупередженість суду в кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3-2. Т. 2. С. 230-234.
7. Льошенко О. Ю. Доступ до правосуддя як складова права на справедливий суд: кримінальний процесуальний аспект. *Правові новели*. 2020. № 10. Т. 3. С. 94-100.

Наукові публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

8. Льошенко О. Ю. Актуальні питання реалізації права на справедливий суд у кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. Т. 2. С. 358- 361.
9. Льошенко О. Ю. Структурні елементи права на справедливий суд. *Становлення та розвиток наукових досліджень* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки України (м. Київ, 18-19 травня 2018 р.). Київ : Громадська організація «Фундація науковців та освітян», 2018. С. 49-52.
10. Льошенко О. Ю. Щодо можливості оскарження ухвал слідчого судді, які не передбачені КПК України. *Актуальні проблеми оперативно - розшукової діяльності та використання спеціальної техніки* : матеріали Круглого столу,

присвяченого «Тижню права» (м. Дніпро, 6 груд. 2018 р.). Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 151-154.

11. Льошенко О. Ю. Доступ до правосуддя як складова забезпечення права на справедливий суд. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13 черв. 2018 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 120-123.

12. Льошенко О. Ю. Актуальні питання змагальності сторін кримінального провадження. *Актуальні проблеми правової науки в сучасних умовах* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 16 травня 2019 року) / Редкол.: М. М. Почтовий (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг : КФ ДДУВС, 2019. С. 113-116.

13. Льошенко О. Ю. Забезпечення права на справедливий судовий розгляд протягом розумного строку. *Розбудова правової держави в Україні: реалії та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 24 трав. 2019 р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2019. С.91-93.

14. Льошенко О. Ю. Поняття права на справедливий суд. *Правова освіта: науковий погляд молодих вчених* : матеріали наук.-практ. конф. до Міжнародного дня освіти (м. Київ, 24 січня 2020 р.). Київ : ГО «Фундація науковців та освітян», 2020. С. 96-99.

15. Льошенко О. Ю. Доступ до правосуддя в контексті кримінального провадження. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 лютого 2021 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С.134-138.

16. Lyoshenko O. Yu. Guarantees in criminal proceeding in the context of Ukrainian legislation and the case - law of the European Court of Human Rights. *European Potential for the Development of Legal Science, Legislation and Law Enforcement Practice* : materials of International scientific and practice conference (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021). Wloclawek: Cuiavian University of Wloclawek, 2021. P. 223-226. (Республіка Польща).

Характеристика особистості здобувача. О.Ю. Льошенко має вищу юридичну освіту. У 2005 році закінчила Інститут міжнародних відносин КНУ імені Т.Г. Шевченка, отримала диплом магістра за спеціальністю «Міжнародне право» та здобула кваліфікацію юриста-міжнародника, перекладача з англійської мови. У 2016 році вступила до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія», в 2020 році закінчила навчання в аспірантурі Національного університету «Одеська юридична академія». З 2005 по 2010 роки працювала в Секретаріаті Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини Міністерства юстиції України на посаді начальника відділу. З 2010 по 2016 роки працювала старшим викладачем в Національній академії прокуратури України. З 2017 року є адвокатом. Заслужений юрист України. Володіє українською, російською, англійською мовами. Має 16 публікацій з проблематики дисертації.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є власним авторським дослідженням, у якому наукові положення, висновки та пропозиції обґрунтовано самостійно в результаті опрацювання значної кількості джерел

монографічного, нормативно-правового, правозастосовного характеру, в тому числі судової практики та зарубіжного досвіду.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167.

Дисертація відповідає вимогам п. п. 9-12 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 (зі змінами від 09.06.2021 р. № 608).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Олени Юріївни Льошенко на тему «Реалізація права на справедливий суд у кримінальному провадженні України», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759) та пп 9-12 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами) та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 12 осіб подали голоси «за». Ніхто з учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи О.Ю. Льошенко до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Олени Юріївни Льошенко на тему «Реалізація права на справедливий суд у кримінальному провадженні України», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Олени Юріївни Льошенко відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Тимчасового порядку

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Олени Юріївни Льошенко на тему «Реалізація права на справедливий суд у кримінальному провадженні України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 12; проти – немає; утримались – немає.

Рецензент,
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової
діяльності Національного університету
«Одеська юридична академія»

Олександр ТОРБАС

Рецензент,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової
діяльності Національного університету
«Одеська юридична академія»

Владлена ВОЛОШИНА